

Gazi Üniversitesi
Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî
Araştırma Merkezi

HACI BEKTAŞ VELÎ

Araştırma Dergisi
Research Quarterly

Yaz
Summer 2004/30

EŞREF PAŞA'NIN MÜŞTEREK ŞİİRLERİNDE EHL-İ BEYT VE ON İKİ İMAM SEVGİSİ

İ. Hakkı AKSOYAK*

ÖZET

Kaynaklara göre Eşref Paşa Divan sahibi bir şairdir. Eşref Paşa, Divanı'nda yer alan müşterek şiirlerde Ehl-i Beyt ve 12 İmam konusuna üzerinde durur. Şair Senih ve Vâsif Eşref Paşa'nın müşterek şiirlerine katılmışlardır.

ABSTRACT

According to sources Eşref Pasha has got Divan. Eşref Pasha wrote "collective poetry" about Hz. Muhammed's family and 12 İmam's in his Divan. The poet Senih and Vâsif joined the Eşref Pasha "collective poetry"

Anahtar Kelimeler

Divan Edebiyatı, Osmanlı Edebiyatı, Müşterek Şiir, Eşref Paşa

Key Words

Divan Literature, Ottoman Literature, Collective Poetry, Eşref Pasha

Müşterek şiir, birden fazla şairin katılımıyla oluşturulan manzumelerin genel adıdır. Bu şekilde oluşturulan şiirler için "gazel-i müşterek" ve "müşterek" terimleri de kullanılır. Terimlerden "gazel-i müşterek" in kapsam alanı daha geniştir. Bu terimle sadece müşterek söylenen gazeller değil; her tür nazım şekli ile meydana getirilen müşterek şiirler kastedilir. Elimizdeki örnekler baktığımızda müşterek manzumelerin beyit, kıta, murabba-ı müzdevic, terbi, şarkı, muhammes, tahmis, müşterek gazele tahmis, müseddes, hatta kaside ve kısa mesnevi nazım şekilleri ile yazıldığını görüyoruz. Bu anlam genişlemesinin müşterek şiirlerin daha çok gazel nazım biçimi ile yazılmasından kaynaklandığı anlaşılmıştır.

Anadolu sahasında müstakil bir manzume olarak ilk müşterek gazeli ise Ahî (ö.1517) ile Vasfî (16. yüzyıl) divanlarında buluyoruz. İkinci müşterek şiir örneği, Nişancı Abdurrahman Paşa (ö.1690) ile Nabi (ö.1712)'ye aittir. 19. yüzyılda müşterek şiir sayısında önemli oranda bir artış görünmektedir. Müşterek şiir söylemenin âdeti moda haline dönüşmesi zaman zaman tepki de çekmiştir. O yüzyılda yaşayan Antepî Aynî, müşterek şiire tepkisini bu tür şiiri bölününce değeri azalan mücevhere benzeterek gösterir:

Tansîf edince cevheri kadri şikest olur
Nazm etme Ayniyâ gazel-i müşterek abes

Gerçekten de XIX. yüzyılda yaşayan tanınmış veya tanınmamış pek çok şair, bu tarza iltifat etmişlerdir. Abdulhalim Memduh, Ahmed Cevdet Paşa, Ahmet Rasim, Florinalı Nazım ve Namık Kemal ... müşterek şiiri olan meşhur şahsiyetlerdir. Bunların yanında hayatları hakkında yeterince bilgi bulamadığımız Bâdî, Bergî, Beşiktaşlı Sadi, Çatalcalı Memduh, Çingene Müşfik Efendi, Erganili Mesud, Leskopikli Nurî ... gibi imzalar da karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca müşterek şiirlere Bayburtlu Zihnî ve Üsküdarlı Râzî gibi halk şairlerinin katıldığını görüyoruz.

Müşterek şiirlerin başında çoğu zaman bir ibare, bir satır veya bir paragraf hatta bir sayfa tutan başlıklar görülür. Başlıklarda şairlerin hayatı, nereli oldukları, mesleği, şiiri nerede, ne zaman ve ne münasebetle kaleme aldıkları vs. gibi ayrıntılı bilgiler bulunabilir.

Bu manzumeler, genellikle bir gazel yazılıp ardından bir başka şairin eklemeleriyle meydana getirilir. Örneklerden şiirlerin irticalen söylendiğini görüyoruz. Bu durumda şairlerden biri manzumeyi bir mısra veya beyitle başlatır. Şairler arasında şiire en son başlayan şair son mısra ya da beyitle manzumeyi tamamlar. Her mısra veya beytin başına isimlerini veya isimlerinin baş harflerini kaydederek. Böylece her mısraın hangi şaire ait olduğu bir bakıma tescil edilmiş olur. Müşterek şiiri oluşturan şair sayısı en az iki; en fazla altı olabilmektedir.

Sırası gelen şair, kendine düşen mısra veya beyti kısa sürede ve en iyi şekilde yerine getirmek kaygısında olmuştur. Böylece şairler arasında bir yarışma ruhu doğar. Sırası geldiğinde gerekli katkıyı yapamayan şaire arkadaşlarının takılması da doğaldır. Bu durum da yarışma heyecanının yanında eğlenceli bir ortama da neden olur.

Müşterek şiir yazarlar arasında akrabalık, arkadaşlık, aynı meyhaneye devam etmek, aynı dairede çalışmak, ayrı okulda okumak ve hemşerilik gibi bağlantılar etkindir. Bu şiirlere mekânlardan başlayarak bir göz atalım. İstanbul'da Fertek Meyhanesi, Yeni kapı meyhaneleri, Bursa'da teferrüc mesireleri veya bir evdeki mangal başı müşterek şiirlerin oluşturulduğu mekân olur. Özellikle meyhane ortamı bu tür şiirlerin yaratılması için elverişli ortamlar yaratır. Ahmet Rasim, hatıralarında müşterek kıta, rübai, hamriye matlaları, sâkîname girizgâhları ve şarabiye gibi manzumelerin meyhanelerde bir masa etrafında nasıl kaleme alındığını uzun uzun hikâye eder: Encümen-i şuara mensuplarının da müşterek gazelleri vardır ve bir kısmı meyhanelerde yahut işret masasında yazılmıştır. Meyhanelerden başka kahvehaneler ve mesire yerleri müşterek manzumelerin belli başlı mekânlarıdır. Ayrıca bu tarz şiir yazmanın bazı şehirlerde ve bölgelerde yaygın olduğu gözlem-

lenmektedir. Örneğin Ordu, Amasya, Trabzon, Yozgat, Bursa, Hatay ve Antalya gibi yerler müşterek şiir söyleme geleneğinin yaygınlık kazandığı yörelerdir. En fazla müşterek şiir kaleme alan şairler listesine baktığımızda ilk sırada 29 müşterek gazelle Ordulu Tıflı'yı görüyoruz. Onu Trabzonlu Hilmî (21), Benlizade Mehmet İzzet (11) ve Namık Kemal (8) izlemektedir. Ancak önce Eşref Paşa'nın hayatına bir göz atalım.

Eşref Paşa, Mustafa, Eylül 1820'de Bursa'da doğdu. Sıdkızâde Ahmed Sıdkî Efendi'nin oğludur. Bursa'da önce ağabeyi eski Bağdat kadısı Serif Rüşdü Efendi'den medrese usulüne göre eğitim gördü, ayrıca müftü Ankaralı Ebezâde Abdurrahman Efendi'den özel dersler aldı. İstanbul'a giderek 1837'de Mekteb-i Harbiyye'ye girdi. Buradaki öğrenimi devam ederken Kethüdâzâde Arif Efendi'den Farsça öğrendi. Mekteb-i Harbiyye'den mezun olduktan sonra tabur kâtipliği, yaverlik kaymakamlık, miralaylık, Dâr-ı Şûrâ-yı Askeri'ye üyelik, Hassa Ordusu kurmay başkanlığı, Tahran sefirliği, mutasarrıflık, Selânik ve Trabzon valiliği gibi görevlerde bulundu. 1894'te vefat etti.

"Muhibb-i Âl-i abâ" olmakla iftihar ettiğini söyleyen Eşref Paşa, eski tarzda yazdığı ilk dönem şiirlerinde Ehl-i beyt sevgisini terennüm eden Nâmık Kemal'deki bu tesiri daha da güçlendirmiştir. Şiilik, Hurûfluk ve Bektaşîliğe meyli şiirlerinden anlaşılan Eşref Paşa'nın divanında Sadeddin el-Cibâvî ve Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî gibi Sünnî akîdeye sahip tarikat kurucularını övücü manzumeler de yer almaktadır.

Eşref Paşa, edebî yeniliğin aydınları sardığı XIX. yüzyılda eski tarz şiiri devam ettiren şairlerdendir. Aynı zevki paylaşan şairlerin oluşturduğu Encümen-i Şuarâ toplantılarına da katılmıştır. Paşa'nın kaside ve mersiyelerindeki başarısı ifade edilmekle birlikte genellikle sanatında dikkate değer bir incelik ve orijinalliğin bulunmadığı da belirtilmiştir.

1861'de o zamana kadar yazdığı şiirlerini topladığı divanı Eşrefü'ş-şuarâ adıyla basılmıştır (İstanbul 1278). Divanda bir münâcât, on bir na`t, bir müseddes na`t, bir muhammes na`t, bir tahmîs, İmam Ali hakkında iki methiye, İmam Hüseyin hakkında on mersiye, bir müseddes, Kâzım Paşa ile ortak iki müseddes, "adem" ve "kalem" redifli iki kaside, Rüşdü Paşa (1), Mustafa Reşid Paşa (5), Serdâriekrem Ömer Paşa (3), Mehmed Reşid Paşa (3), Vezir İsmâil Paşa (1) hakkında kasideleri ile tarihler, gazeller, kıtalar, müfredler, tahmîsler ve diğer bazı manzumeler yer alır (Kahraman, 1995: 475).

Âl-i aba sevgisini musammatların yanında gazellerinde de sergilenmiştir. Eşref Paşa, gazellerinin son beyitinde al-i aba ve hazret-i Ali sevgisini dile getirir.

Kâzım Paşa: Koniçe’de doğdu, asıl adı Musa Kâzım’dır. Tahsili ilerleyince Dîvân-ı Hümâyün Kalemî’ne devam ederek memuriyet hayatına girdi. Mühimme ve Maliye Mektûbî kalemlerinde gösterdiği başarı dolayısıyla Asâkir-i Hâssa kitabetine tayin edildi ve askerliğe intisap etmiş oldu. Birkaç yıl sonra Liva kitabeti ve Alay emniğine yükseldi Kâzım Paşa’nın devrinde dikkati çeken bir özelliği hicviyeleridir. Tanzimat’la hız kazanan yenilikleri din, devlet ve millet için tehlikeli gördüğünden bunlara karşı çıkıyordu. Özellikle yenilikleri uygulayan devlet büyüklerini tenkit için ağır hicivler kaleme aldı. Binbaşı rütbesi geri alınarak Kıbrıs’a sürüldü (1862). Daha sonra affedildi ve İstanbul’a dönmesi sağlandı (1 863). Zamanla ferikliğe yükseldi (1877). Bâb-ı Seraskerî Muhasebat Dairesi ikinci reisliğine kadar yükseldi. Bir süre Masârifat nazır vekilliği yaptı. Dîvân-ı Harb-i Dâimî üyesi iken 1307/1890’da vefat etti.

Fuzûlî tarzındaki şiir, na’t ve mersiyeleriyle yazılı ve sözlü hicivleri şairlikteki kudretinin göstergesi kabul edilen Kâzım Paşa Nâmık Kemal ve Muallim Naci tarafından “gerçekten şair” olarak kabul edilmiş bir sanatkârdır. Hersekli Arif Hikmet Bey’in İstanbul Lâleli’deki evinde bir araya gelen ve daha sonraki yıllarda Encümen-i Şuarâ adıyla anılan tanınmış şair ve edipler arasında Kâzım Paşa da bulunuyordu. Tasavvufta yakından ilgili olan, kuvvetli bir Ehl-i beyt muhibbi olarak tanıyan ve kaleme aldığı kuvvetli mersiyeleriyle bunu ortaya koyan Kâzım Paşa. Bedevî tarikatından hilâfet aldığı gibi Celvetiye’den de taç giymişti. Eserleri. 1. *Makâlîd-i Aşk* (İstanbul 301). Kerbela ile ilgili yirmi sekiz mersiye ile bir kıtadan sonra “Kaside der Sitâyiş-i İmâm Hüseyin” başlıklı altmış üç beyitlik manzumeden oluşur. Bu haliyle Makâlîd-i Aşk’ı Kerbelâ mersiyelerinden ibaret bir divançedir. 2. *Dîvân-ı Kâzım Paşa* (İstanbul 328). Bir kıtayla başlayan divanın kasideler kısmında bir na’t. Hz. Ali, Ehl-i beyt ve Hz. Hasan için yazılmış dört na’t, evlâd-ı Mustafa’ya dair iki mersiye, Rûhî’nin terkihibendi ve Nef’î’nin Sâkîname’sine birer nazire ile yirmi sekiz gazel yer almaktadır (UZUN, 2001, 152). Kâzım Paşa Eşref Paşa (6), Vâsıf (1) ve Seniḥ (1) ile birlikte müşterek şiir kaleme almıştır.

Senih: XIX. asır divan şairlerinden Süleyman Seniḥ, Şeyh Emin Âgâh’ın neslinden Bursalı Hacı Mehmed Şerîf Ağa’nın oğludur. H. 1238-M.1822 tarihinde Bursa’da doğan şair, ilk tahsilinin ardından H.1253-M.1837 tarihinde İstanbul’a gelerek bir müddet Divanîhümâyün Kalemî ve Mekteb-i Maarif-i Adliyye’ye devam etmiş Arapça ve Farsça’sını ilerletmiştir. Büyük kardeşi Ali Rıza Efendi, Mektubî-i

Ser-askeri iken Mektubî Kalemine de devam eden şair, H.1259-M.1843'te Sadâret Mektubî Kalemine memur olmuştur. Memuriyetinde çeşitli rütbelere ulaşarak Âmedî Odası namzetleri arasından ilk sırayı alır.

Süleyman Senîh, Meclis-i Vâlâ Azâlığı da yapan büyük kardeşi Ali Rıza Efendi'nin H.1270-M.1854'te Anadolu Harp Ordusu Müsteşarlığına tayininde Tahrîrât Başkâtibi olarak Erzurum, Kars ve Kağızman havalisinde görev yapmıştır. İstanbul'a döndüğünde tekrar Sadâret Mektûbî Odası'nda çalışmaya devam eden şair, H. 1279-M.1862'de Mühimme Odası Müdürlüğü, H. 1281-M.1864'te de Mütêmâyiz rütbesiyle Tuna Vilâyeti Mektupçuluğu görevlerinde bulunmuştur. Vali Midhat Paşa ile anlaşamadığından görevinden ayrılarak tekrar İstanbul'a dönmüştür. Bir müddet sonra Senîh, Bâb-ı Ser-askerî Mektubî Kalemî Müdürlüğü, Dâr-ı Şûarâyı Askerî Başkâtipliği ve Mektupçuluğu, Nizam Dairesi Azâlığı, Makâm-ı Ser-askerî Riyâseti ile birlikte Surre Eminliği görevlerinde bulunmuş ve H. 1303-M.1886 tarihinde atandığı Askerî Tekâüt Sandığı Nezareti'nden emekli olmuştur.

Hayatını devlet hizmetinde geçiren şair, H.1318-M.1900 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. Kabri, Selimiye Dergâhı hazîresindedir. Şairin mezar taşına, vefat tarihine delâlet eden "Senîh Efendinin oldı mekânı huld-ı Na'îm" tamiyedâr mısraı yazılmıştır.

Hemen her şiirinde Hz. Mevlânâ'ya bağlılık ve muhabbetini dile getirir. Şairin şiirleri açısından dikkat çeken diğer bir yönü ise onun, zamanın şairleri ile birlikte yazdığı müşterek gazelleridir. Senîh Divanı'nda beş müşterek gazel, bir de müşterek matla bulunmaktadır. Senîh, bu şiirleri zamanın şairlerinden Eşref; Namık Kemâl, Ziya Paşa ile Fatîh, Kâzım Paşa ve Hâfız Müşfik ile birlikte yazmıştır (ALICI, 2003, 10).

Vâsîf: Vâsîf'in kim olduğuna dair kesin bilgi elde edemedik.

Müşterek şiir yazarlar arasında akrabalık, arkadaşlık, aynı meyhaneye devam etmek, aynı dairede çalışmak, ayrı okulda okumak ve hemşehrilik gibi bağlantılar etkindir. Eşref Paşa, Kâzım Paşa, Senîh ve Vasîf ise, müşterek şiirlerinde ağırlıklı olarak ehl-i beyt ve 12 imam sevgisini işlerler. Bu duygu ve düşüncelerini aktarmada müseddes, tercibend ve gazel nazım biçimlerini kullanırlar. Müşterek müseddeslerin her ikisinin de 14 bentten oluşması şairlerin bu konudaki duygu bağlılığının ve yazma isteğinin ne derece güçlü olduğunu gösterir. İlk müseddeste yinelenen beyit oldukça sade, samimi ve akılda kolayca yer edecek biçimde yazılmıştır.

- Ş Cânda mihrimdir Muhammed dilde mâhımdır Alî
L Kiblegâhımdır Muhammed secdegâhımdır Alî

İkinci müseddeste ise 12 imam adları ayrı ayrı anılarak övülür. Sonuç olarak Eşref Paşa ve arkadaşları müşterek şiirlerinde ehl-i beyt ve 12 imam sevgisini işleyerek müşterek şiir kaleme alan diğer şairlerden ayrı bir tutum sergilerler.

Lâ-edri

I

Medhiye-i Müştereke Bâ-Mîr Kâzım
[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

I

- 1E Âzim-i sûy-ı rızâyam şâh-râhımdır Alî
K Bende-i âl-i abâyam pâdişâhımdır Alî
K Hâk-pây-ı Mustafâyam izz ü câhımdır Alî
Ş Melce'im fahr-ı rüsül dâr-ı penâhımdır Alî
Ş Cânda mihrimdir Muhammed dilde mâhımdır Alî
L Kiblegâhımdır Muhammed secdegâhımdır Alî

II

- K Pertev-i îmân u dînimdir cenâb-ı Fâtıma
Ş Cevher-i kalb-i hazînimdir cenâb-ı Fâtıma
Ş Gavs-ı dâreyn ü muînimidir cenâb-ı Fâtıma
K Merca u hisn-ı hasînimdir cenâb-ı Fâtıma
Ş Cânda mihrimdir Muhammed dilde mâhımdır Alî
L Kiblegâhımdır Muhammed secdegâhımdır Alî

III

- Ş Hazret-i sibteyn ü Bâkır Cafer ü Zeyne'l-abâ
K Askerî hâdî vü Mehdî vü Takî Kâzım Rızâ
K Cümlesin kılmış Hudâ necm-i sipihr-i ihtidâ
Ş Mabed-i kevneyne anlardır imâm-ı muktedâ
Ş Cânda mihrimdir Muhammed dilde mâhımdır Alî

L Kiblegâhımdır Muhammed secdegâhımdır Alî

IV

K Selb edip ârâmımı bir âftâb u mâh-rû
Ş Geh Necef geh semt-i Yesrib'dir gönülde ârzû
Ş Nûkhetin eyler gönül ol ravzateynin cüstucû
K Beyt-i Mamûr olsa bâb-ı gayra kılmam ser-fürû
Ş Cânda mihrimdir Muhammed dilde mâhımdır Alî
L Kiblegâhımdır Muhammed secdegâhımdır Alî

V

Ş Hâk-i tîbe tûtiyâ-yı dîde-i uşşâkdır
K Cevher-i seng-i Necef dâg-ı dile tiryâkdır
K Sâhası ol kabeteynin akdes-i âfâkdır
Ş Cân u dil rû'esâ-yı erkânına müştâkdır (vezin tutarsız)
Ş Cânda mihrimdir Muhammed dilde mâhımdır Alî
L Kiblegâhımdır Muhammed secdegâhımdır Alî

VI

K Edeli kat-ı taalluk ile kesb-i imtiyâz
Ş Etmezem meyl-i nişîb ü ragbet-i deşt ü firâz
Ş Hâsılı bir yerde olmaz cân u dil ârâm-sâz
K Geh temennâ-yı ırâk eyler geh ümmîd-i hicâz
Ş Cânda mihrimdir Muhammed dilde mâhımdır Alî
L Kiblegâhımdır Muhammed secdegâhımdır Alî

VII

Ş Rûy-ı hâcâtı çevirdim minber ü mihrâbdan
K İnhirâf etdim bu mabed-hâne-i esbâbdan
K Dest-şûyum sübha-i zerrîn-i encüm-tâbdan
Ş Kesb-i feyz-i câvidân kıldım dü 'âlî bâbdan
Ş Cânda mihrimdir Muhammed dilde mâhımdır Alî
L Kiblegâhımdır Muhammed secdegâhımdır Alî

VIII

- K Seng-i tan-ı zâhid-i dil-mürdeden olmam melûl
Ş Çâk çâk etse havâric cismimi etmem nukûl
Ş Sâye-i ihsânına ol şehlerin etdim duhûl
K Ebr-i zilliyetlerinden almışım feyz-i kabûl
Ş Cânda mihrimdir Muhammed dilde mâhımdır Alî
L Kiblegâhımdır Muhammed secdegâhımdır Alî

IX

- Ş Neş'e-i hûn-âbe-i eşkim bulunmaz râhda
K Pertev-i âhım görünmez şule-i mıs bâhda
K N'ola cân versem bu sûret-hâne-i eşbâhda
Ş Yüz tutup baş kesmişem tâ âlem-i ervâhda
Ş Cânda mihrimdir Muhammed dilde mâhımdır Alî
L Kiblegâhımdır Muhammed secdegâhımdır Alî

X

- K Enfüs ü âfâk u âbâ vü mevâlid-i ümmühât
Ş Nîstî hestî vü pestî vü bülendî vü cihât
Ş Şabedir nûr-ı ruhundan anların hep mümkinât
K Biri şâh-ı evliyâdır biri fahr-ı kâinât
Ş Cânda mihrimdir Muhammed dilde mâhımdır Alî
L Kiblegâhımdır Muhammed secdegâhımdır Alî

XI

- Ş Rûh-ı Muhtârı surag-ı Kabe-i tahkîkdir
K Nûr-ı Kerrârı çerâg-ı câde-i tevfikdir
K Biri sâhib-mihr-i biset birisi tatbîkdir
Ş İki âlemde saâdet onları tasdikdir
Ş Cânda mihrimdir Muhammed dilde mâhımdır Alî
L Kiblegâhımdır Muhammed secdegâhımdır Alî

XII

- K Edeli keşf-i dücâ şems-i sabâh ve'd-duhâ
Ş Âleme fer vereli bedr-i sipihr-i hel etâ
Ş Nazm-ı fi'l-kurbîde mansûs olalı ecr-i velâ
K Çıkmam isr-i istikâmetden be-hakk-ı ihdenâ
Ş Cânda mihrimdir Muhammed dilde mâhımdır Alî
L Kiblegâhımdır Muhammed secdegâhımdır Alî

XIII

- Ş Nahl-ı bâg-ı marifet feyz-intimâ-yı Haydar'am
K Vâkıf-ı sırr-ı hikem kadr-âşnâ-yı Haydar'am
K Ser-fidâ-yı hânedân vakf-ı Rızâ-yı Haydar'am
Ş Mest-i aşk-ı Mustafâ sâgar-gedâ-yı Haydar'am
Ş Cânda mihrimdir Muhammed dilde mâhımdır Alî
L Kiblegâhımdır Muhammed secdegâhımdır Alî

XIV

- K Âşıkam gerd-i sivâdan pâkdir el-hak özüm
Ş Sâdikam hûn-âbe-i hasretle tolmuşdur gözüm
E Eşrefâ mâlîde-i hâk-i mahabbetdir yüzüm
K Çâker-i âl-i abâyam Kâzımâ budur sözüm
Ş Cânda mihrimdir Muhammed dilde mâhımdır Alî
L Kiblegâhımdır Muhammed secdegâhımdır Alî (Eşref, tarihsiz: 24)

2

Müseddes-i Müşterek Bâ-Mîr Kâzım
[Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün]

I

- K Şem-i mihrâb-ı imâmetdir Hüseyin-i Kerbelâ
E Minber-efrûz-ı hitâbetdir Hüseyin-i Kerbelâ
E Şule-i mişkât-ı fıtratdır Hüseyin-i Kerbelâ
Şems-i evvân-ı hakikatdır Hüseyin-i Kerbelâ
K Nâzenîn-i Rabb-ı izzetdir Hüseyin-i Kerbelâ
E Seyyid-i şebân-ı cennetdir Hüseyin-i Kerbelâ

II

- Ş Bahr-ı rahmetdir Muhammed ebr-i ihsândır Alî
K Mihr-i hikmettir Muhammed mâh-ı irfândır Alî
K Fahr-ı âlemdir Muhammed şâh-ı merdândır Alî
Ş Cevher-i cândır Muhammed nûr-ı îmândır Alî
Ş Verd-i gülzâr-ı nübüvvettir Hüseyin-i Kerbelâ
K Bülbül-i bâg-ı vesâyettir Hüseyin-i Kerbelâ

III

- K Dest-i adâdan helâhil-nûş-ı şîvendir Hasan
Ş Dâg-ber-dil bir şehîd-i mekr-i düşmendir Hasan
Ş Hüsn-i-hulk u hüsn-i sîret ile ahsendir Hasan
K Nûr-ı çeşm-i Fâtıma mahbûb-ı Zilmen'dir Hasan
K Nuhbe-i şâh-ı velâyettir Hüseyin-i Kerbelâ
Ş Vâris-i nakd-i sehâvettir Hüseyin-i Kerbelâ

IV

- Ş Matla-ı şemsü'l-menâimdir Alî Zeyne'l-abâ
K Menba-ı lutf u mur Ahmeddir Alî Zeyne'l-abâ
K Fahr-ı ashâb-ı muâlimdir Alî Zeyne'l-abâ
Ş Câmi-i halk-ı mekârimdir Alî Zeyne'l-abâ
Ş Kıdve-i ehl-i siyâdettir Hüseyin-i Kerbelâ
K Mebde'-i feyz-i şerâfetdir Hüseyin-i Kerbelâ

V

- K Bâkır-ı ilm-i hakikat hazret-i Bâkır ki Hak
Ş Hızr ile zât-ı şerîfin eylemiştir hem-sebak
Ş Nüh felek mecmûa-ı vafında gûyâ bir varak
K Sâbi-i Seb'al-mesânîdir bi-hükm-i müttefâk
K Hâris-i hısn-ı şerâtdir Hüseyin-i Kerbelâ
Ş Hâdî-i rûkn-i tarîkattir Hüseyin-i Kerbelâ

VI

- Ş Nakd-ı mevrûs-ı nübüvvettir kemâl-i Caferî
K Mahzar-ı *el-fakru fahrî*dir hisâl-i Caferî
K Lutf-ı haktır ictihâd-i bî-misâl-ı Caferî
Ş Kıldı ser-hayl-i e'imme imtisâl-ı Caferî
Ş Mesned-ârâyı hilâfettir Hüseyin-i Kerbelâ
K Sadr-pîrâ-yı kerâmettir Hüseyin-i Kerbelâ

VII

- K Kâzım-ı gayzu'l-eâdî Mûsâ-yı Mûsâ-şiyem
Ş Dest-i beyzâ-i mekârim şâh-ı kudsiyyet-haşem
Ş Şule-i Tûr-ı tecellî Eymen-ârâ-yı hikem
K Nûr-ı mısâbâh-ı saâdettir o zât-ı muhterem
K Saykal-ı mısâbâh-ı kudrettir Hüseyin-i Kerbelâ
Ş Revnak-ı rûy-ı hüviyyettir Hüseyin-i Kerbelâ

VIII

- Ş Âftâb-ı evc-i hikmettir Ali Mûsâ Rızâ
K Mâh-tâb-ı burc-ı vahdettir Ali Mûsâ Rızâ
K Zâ'ik-i zehr-âb-ı mihnettir Ali Mûsâ Rızâ
Ş Mübtelâ-yı kerb ü gurbettir Ali Mûsâ Rızâ
Ş Gûy u çevgân-ı felâkettir Hüseyin-i Kerbelâ
K Ser-zeniş-dîd-i ihânettir Hüseyin-i Kerbelâ

IX

- K Pâdişâh-ı etkîyâdır zât-ı vâlâ-yı Takî
Ş Dürr-i bahr-ı istifâdır zât-ı vâlâ-yı Takî
Ş Subh-ı nev-rûz-ı hüdâdır zât-ı vâlâ-yı Takî
K Mîve-i nahl-ı Rızâ'dır zât-ı vâlâ-yı Takî
K Sebz-i bûstân-ı semâhattir Hüseyin-i Kerbelâ
Ş Serv-i bâg-ı hâtemiyyettir Hüseyin-i Kerbelâ

X

- Ş Âşir-i isnâ aşer şâh-ı ser-âmeddir Takî
K Maşer-i İslâma hâdî-i mü'eyyedir Takî
K Urve-i vüskâ-yı ümmet kutb-ı emceddir Takî
Ş Vefk-i bâzû-yı yemîn-i şer-i Ahmeddir Takî
Ş Mana-yı lafz-ı adâlettir Hüseyin-i Kerbelâ
K Lafz-ı manâ-yı imârettir Hüseyin-i Kerbelâ

XI

- K Kible-i hâcettir ins ü câna bâb-ı Askerî
Ş Ser-be-ser cünd-i melâ'ikdir rikâb-ı Askerî
Ş Başkadır te'sîr-i şemşîr-i cevâb-ı Askerî
K Seyf-i meslûl-i şerîattir cenâb-ı Askerî
K Cevher-i tîg-ı celâlettir Hüseyin-i Kerbelâ
Ş Saf-der-i sıhr-ı şecâattir Hüseyin-i Kerbelâ

XII

- Ş Kutb-ı eflâk-ı Hudâ'dır Mehdî-i sâhib-zamân
K Zübde-i âl-i abâdır Mehdî-i sâhib-zamân
K Sırr-ı pâk-i Mustafâ'dır Mehdî-i sâhib-zamân
Ş Hâdî-i râh-ı Rızâ'dır Mehdî-i sâhib-zamân
Ş Reh-ber-i nehc-i hidâyettir Hüseyin-i Kerbelâ
K Sâ'ik-i semt-i reşâdettir Hüseyin-i Kerbelâ

XIII

- K Gerçi o şehler ki bir bâğın gül-i nesrînidir
Ş Cümlesi hep bir sipihrin encüm ü pervînidir
Ş Bir nihâlin bî-tefâvüt mîve-i nûşînidir
K Her biri mülk-i bekânın şâh-ı pür-temkînidir
K Nûr-ı çeşm-i ehl-i sünnettir Hüseyin-i Kerbelâ
Ş Kurre-i ayân-ı ümmettir Hüseyin-i Kerbelâ

XIV

- Ş Olalı ser-dâde-i hubb-ı velâ-yı hânedân
K Hamdülillâh eyledim kesb-i hayât-ı câvidân
K **Kâzımâ** olsam nola ruh-sûde-i bâb-ı emân
Eşrefâsâ eyleyip bu matlaı vird-i zebân
Ş Melce-i erbâb-ı hâcettir Hüseyin-i Kerbelâ
K Şâfi-i rûz-ı nedâmetdir Hüseyin-i Kerbelâ (Eşref, 36)

3

[Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün]

I

- V Yâre mecbûr olan âşık olamaz bî-itibâr
E Bî-keder gonca ile zevk idemez bülbül-i zâr
V Bâg-ı âlemde olur gül diken âzürde-i hâr
E Soldurur her varak-ı hâtırı berk-i âzâr
V Hîç mümkün mü hazân görmeye berg-i eşcâr
E Hîç bâkî midir ârâyış-i sahn-ı gülzâr
V Geh bahâr-ı ferah u gâhî hazân-ı efkâr
E Gâh eser bâd-ı sabâ gâhî nesîm-i ekdâr
Kanı ol zevk ü safâ k'olmaya encâmı humâr
Ne mey-i şevk ile şâd ol ne elemden bîzâr

II

- S Neş'e etse kişi ger keyfe uyup ber-takrîb
Ş Hâl-i mestî ile gösterse biraz kâr-ı aceb
S Şihne-i renc-i humâr eyler o sâ'at te'dîb
Ş Tîg-ı tevbîh ü melâmetle ederler terhîb
S Bezm-i âlemde bu vâdîde kurulmuş tertîb
Ş Her sürûrun sonu bir telhî-i câm-ı tazîb
Kanı ol zevk ü safâ k'olmaya encâmı humâr
Ne mey-i şevk ile şâd ol ne elemden ekdâr

III

S Âlemin bu pula degmez kuru hayl u haşemi
Ş Gûş-ı hûş ile semâ etdin ise taht-ı Cem'î
S Etme ikbâle heves kendine hoş gör bu demi
Ş İstemez âkıl olan saltanat-ı bî-kıdemi
S At gönülden emeli çekmeyesin tâ eleme
Ş Olma hîç kimsenin âzürde-i lâ vü ne'âmı
S Ne nevâ-yı neamı dinle cihânda ne gamı
Ş Bir karâr üzre degil sâz-ı sipihrin negamı
Kanı ol zevk ü safâ k'olmaya encâmı humâr
Ne mey-i şevk ile şâd ol ne elemden ekdâr

IV

S Felegin tavrı budur halka be-resm-i âdî
Ş Gâh imdâd-resânî vü gehî bîdâdî
S Gâh kayd-ı gam u endûh u gehî âzâdî
Ş Gâh envâ-ı harâbî vü gehî âbâdî
S Olamaz her dem ü ân nagme-i şevk ü şâdî
Ş Keyf-i her dil gidemez yeknesak u yek vâdî
S Ney gibi dâg-ı derûndur ko tehî feryâdî
Ş Handenâk etme gönül çerh-i cefâ-mutâdî
Kanı ol zevk ü safâ k'olmaya encâmı humâr
Ne mey-i şevk ile şâd ol ne elemden ekdâr

V

S Fikr-i âlâm güzeştiyle olup hâtır-bâr
Ş Edip endîşe-i hâm eyle dili pür-has u hâr
S Vermenin vechi nedir âyine-i kalbe gubâr
Ş Sûret-i hâlini yâd etme nedendir her bâr
S Gam-ı müstakbel ü mâzîyi abesdir tezkâr
Ş Hele bî-fâ'idedir kayd-ı cihân leyl ü nehâr
S Kâr-ı ferdâyı bu günden yine lâzım efkâr
Ş Merd olan gerdiş-i eyyâmdan olmaz bîzâr
Kanı ol zevk ü safâ k'olmaya encâmı humâr
Ne mey-i şevk ile şâd ol ne elemden ekdâr

VI

- S Var mıdır cem eden ikbâl ü refâh u câhı
Ş Câh için çâh-ı belâya düşer âdem gâhî
S Etme âlemde abes yere bu âh u vâhı
Ş Gevher-i eşki hebâ kılma edip güm-râhı
S Meşrebince kim olur nâ'il-i hâtır-hâhı
Ş Himmetinde ne kadar olmasa da kûtâhı
S Bulunur her kişinin bir elem-i cânkâhı
Görmedim gussadan âzâde gedâ vü şâhı
Kanı ol zevk ü safâ k'olmaya encâmı humâr
Ne mey-i şevk ile şâd ol ne elemden ekdâr

VII

- V **Vâsıf** âlem dedigin dâ'ire-i mihnetdir
Eşrefâ cây-ı ferah zâviye-i vahdetdir
S Halkın ülfet diyü ettiği abes külfetdir
Ş Gerçi rahmet görünür zahmet-i bî-gâyetdir
S Zevk-i erbâb-ı mahabbetde elem âdetdir
Ş Nezd-i rindânda gam lâzıme-i işretdir
Kanı ol zevk ü safâ k'olmaya encâmı humâr
Ne mey-i şevk ile şâd ol ne elemden ekdâr (Eşref, 112)

4

[Mefûlü Failâtü Mefâilü Failün]

- 1 E Ey dilber eylemez eser âh u enîn sana
S Mennâ-ı şefkat oldu dil-i âhenîn sana
2 S Bir ben miyim cemâline meftûn u müşterî
E Yıldız kadar fütâde var ey meh-cebîn sana
3E Bu âlem-i harâbda bir âferîdeyi
S Rencîde etmedinse hezâr âferîn sana

- 4 S Sengîn-dil âfet oldugun î mâ eder hemân
E Zînet için degildir o fass-ı nigîn sana
- 5 E Sahrâ-yı nâz u işvede vahşî gazâlsın
S Hayrân olur bu tarz ile âhû-yı Çîn sana
- 6 Ş Dâreynde gönül olur elbette mültecî
S Bâb-ı cenâb-ı Haydar-ı Kerrâr diyen sana
- 7 S Meydân alırdı tevsen-i tabın **Senih**veş
E **Eşref** müsâid olsa zamân u zemîn sana (Eşref, 131; Senih, 1275: 73)

5

[Mefâ'îlün Fe'îlâtün Mefâ'îlün Fe'îlün]

- 1 K Gurûr u nahvet o şûhun hamîr-i mâyesidir
Ş Sitem şîârı cefâ âdet-i takâyâsıdır
- 2 Ş O tıfl-ı sâkî-i mestin cenâb-ı duht-ı rez
K Gül ü şekerle büyötmüş razî ü dâyesidir
- 3 K Uzatdı togrusu bahs-i mutavvel-i zülfün
Ş Yalan degilse de ömrüm yılan hikâyesidir
- 4 Ş Garaz idâre-i vâsf-ı cinân u kevserden
K Safâ-yı vuslat u bûs-ı lebin kinâyesidir
- 5 K Girer mi dâmen-i vaslı kefi ümîdime hiç
Ş Rakîb o serv-i ser-efrâza kendi sâyesidir
- 6 Ş Bu zayf-hânede **Eşref** nevâle-hân-ı belâ
K Hemîşe **Kâzım**-ı zârın nasîb ü vâyesidir
- 7 K Cenâb-ı Haydar'ın ermez ukûl rifatine
Ş Ki nüh revâk-ı felek bir kemîne pâyesidir (Eşref, 145)

[Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün]

- 1 Ş ... gevher-i kem-kadre meziyyet vermez*
K Terbiyet merdüm-i bed-tînete rif'at vermez
- 2 K Zülf ü ebrû gibi hat hüsne melâhat vermez
Ş Sebze-i nâ-be-mahal bâga tarâvet vermez
- 3 Ş Nefse ibrâz-ı metânetledir ihrâz-ı zafer
K Kârbân sârıka ser-rişte-i haşyet vermez
- 4 K Saykal âyîne-i işkesteyi etmez termîm
Ş Zevk-i sahbâ dil-i vîrâna imâret vermez
- 5 Ş Eser etmez güher-i aşk dil-i zühhâda
Nûş-dârû cesed-i mürdeye sıhhat vermez
- 6 K Hurmet-i bâdeyi rindâna işâret eyler
Ş Bûsiş-i la'line ol gül-fem icâzet vermez
- 7 Ş Çîn-i ebrûsu bozulmaz o mehin giryemden
Sefk-i dem cevher-i şemşîre kedûret vermez
- 8 K Mâni-i zevk-i bekâ hubb-ı fenâdır kim şer
Ş Cem ü tenkîh dü hemşîreye ruhsat vermez
- 9 Ş Mekr-i düşmen edemez taba tagayyür îrâs
K Vaz-ı nâ-sâz-ı felek ârife dehşet vermez
- 10 K **Kâzımâ** hüsn-i Hudâdâd gerek cânâna
Ş **Eşrefâ** câme-i rengîn letâfet vermez
- 11 Ş Cevher-i âl-i abâdır sebab-i feyz ü cûd
K Yohsa gül-nâr-ı adem mîve-i sûret vermez (Eşref, 153)

7

Gazel-i Müşterek Bâ-Eşref Efendi

[Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün]

- 1 S Ruh-ı cânâna revnak hâl-i anber Çîn'den gelmiş
Ş Ki ruhsâr-ı sipihre zîb ü fer Pervîn'den gelmiş
- 2 S Remîde-tabdır ünsiyyet etmez hîç âdem ile
Ş Henûz ol âhû-yı vahşî diyâr-ı Çîn'den gelmiş
- 3 S Sebük-hûy olma çün sîm-âb ey rûh-ı revânım kim
Ş Şarâb-ı nâba hurmet mâye-i temkînden gelmiş
- 4 S Tehî zannetme şâdî vü gurûr-ı gamze-i yâri
Ş O bir Tâtâr'dır yagmâ-yı akl u dînden gelmiş
- 5 S Verir gülzâr-ı hüsne neşve-i dîger hat-ı nev-hîz
Ş Letâfet çünki bâga sünbül-i müşgînden gelmiş
- 6 Ş N'ola fülk-i dil ursa karaya çün bahr-ı efkâra
S Temevvüc hep hevâ-yı kâkül-i pür-çînden gelmiş
- 7 S Senîhâ bende-i âl-i abâya fahr-ı bî-pâyân
Ş Bütün Eşref külâh u hırka-i peşmînden gelmiş (Eşref, 154, Senih, 1275, 86)

8

Gazel-i Müşterek Bâ-Mîr Kâzım

[Mefâ'îlün Fe'îlâtün Mefâ'îlün Fe'îlün]

- 1 Ş Düşünce berg-i leb-i mey-fürûşa jâle-i mey
K Riyâz-ı bezmde güller açar sifâle-i mey
- 2 K Çıkar dehân-ı kadehden şarâb içinde şarâb
Ş Olursa bûs-ı lebin sâkıyâ nevâle-i mey

- 3 Ş O rütbe bâde-i mihnetle toldu kûze-i dil
K Müdâm sâgar-ı çeşmim eder isâle-i mey
- 4 K Medâr-ı feyz-i çemendir sirişk-i ebr-i bahâr
Ş Safâ-yı rûh verir mey-keşâna nâle-i mey
- 5 Ş Sipihr-i zevke eder bedr-i tâm neş'e tulû
K Dehân-ı sâkî-i gül-fem olunca hâle-i mey
- 6 K Devâ-yı dâg-ı derûnum muhâl Kâzımveş
Ş Elimde olmasa Eşref güşâde lâle-i mey
- 7 Ş Kemâl-i lutf ile leb-teşnegâna rûz-ı atş
K Cenâb-ı sâkî-i kevser sunar piyâle-i mey (Eşref, 180)

DİPNOTLAR

- * Gazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Beşevler/Ankara. aksoyak@yahoo.com.

KAYNAKLAR

- AKSOYAK, İsmail Hakkı, "Müşterek Şiir Söyleme Geleneği", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sivas 1999, S. 8, s. 239-2254.
- AKSOYAK, İsmail Hakkı, "Ordulu Tıflı Divanı'nda Müşterek Gazeller", *Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu*, 3-5 Mayıs 2001, Trabzon 2002, s. 305-328.
- AKSOYAK, İsmail Hakkı, "Trabzonlu Emin Hilmî'nin Müşterek Şiirleri", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. AKSOYAK, İsmail Hakkı, "Müşterek Şiirleri", *Abdurrahman Güzel Armağanı*, Ankara 2004, .
- ALICI, Lütfi, "Süleyman Senîh ve Müşterek Gazelleri", *İlmî Araştırmalar*, Bahar 2003, s. 10.
- EŞREF PAŞA, *Pâk-Divân-ı Eşrefü'ş-şuarâ*, tarihsiz, s.24
- KAHRAMAN, Alim *Eşref Paşa, Mustafa, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1995, C. 11, s. 475-476.
- SENİH, *Divân-ı Senîh*, İstanbul 1275.
- UZUN, Mustafa, "Kâzım Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2001, C. 25, s. 152.